

חמישים שנה חלפו מיום מותו של שלום יעקב אברמוביץ, כותב הספרים. חשיבותו להתפתחות הספרות ולהתפתחות הסגנון — בעברית וביידיש — היתה יחידה במינה. אך עדיין תלויה ועומדת השאלה: מה יש ביצירותיו כדי לעשותן ערך ספרותי חי ומחייבים? הריאליזם המפורסם שלו בתיאורי העיירה ודמויותיה הוטל בספק. אך גם הדישה לריאליזם בפרוזה ירדה מגדולתה. המציאות — שתיאר, או העלה, או עיוות להנאתו — איננה עור. היא היתה למיתוס הפרטי של מנדלי מוכר ספרים, לחומר של ספרות. סגנונו, "הנוסח" המפורסם, שהיה הישג של עברית רעננה, עברית מתאמצת ומתגמשת לשיחה, לתיאור חי, אפילו קומי — סגנונו זה היה למליצה קלאסית, לעתים מאוזנת וקולעת, לעתים תבזוה ומגמגמת, לעתים חסרת אונים. היידיש, שדיברו בה גיבוריו העבריים — אינה נשמעת עוד בחדרי הקריאה שלנו.

אולם מעבר לתמורות עומד ה ט ק ס ט. ולטקסט פנים רבות. קשה לקרוא את מנדלי. קשה לשים הצידה את הרעיונות הידועים מראש, את העלילה שנלמדה, ולקרוא ל א ט, לא את הרעיונות אלא את דרכי השמעתם, לא את העלילה אלא את פיתולי השיחה העוספים אותה סחור-סחור, את חריפות ההסתכלות בבריות ובעולמם, את משחק החתול בפקעות המלים המנוסות. לקרוא לאט, בכל הכיוונים, להתעכב, לחזור, להזיע — כמו טיול של מנדלי בצדי עגלתו, כמו שירה. (אכן, דרוש ידע, דרושים פירושים — לרקע, לרבי הלשון, לרמזים — כמו בשירה קשה). הקורא כך, חש באמן הגדול, הניכר בכל צעד ושעל במרקם הצפוף של מיטב ספריו.

מעבר לדעות על ציונות, על גולה, על עיריות, על בטלנות, על עוני — קיים העולם המנדלאי וקיימת אמנות הכתיבה. במסווה של פטפטט נאיבי, בענוה האריסטוקראטית הזאת של המסתתר מאחורי דמויות עלובות, בקושי העצום של ספרות ללא שותף פסיכולוגי, ללא מעללי גבורה, בלי מקרה מוות אחד, בחומר הצנום של מציאות גסה ולשון עילגת-מעט — מתנהל האמן השליש בחומר, המחושב, הבונה. כמעט אמנות סהורה.

לקרוא את מנדלי היום כא מן משמע לקרוא אותו גם כסופר חי. המידה שבה צילם או סילף את הנוף היהודי חדלה לנגוע לנו אישית. אך אפשר שמתוך העולם הקיים הזה תעלינה גם שאלות האומרות דבר-מה לתודעתנו העצמית.

הרבה נכתב על מנדלי. מקום יצירתו בתודעת הדור, מקום הספרות כולה בתנועת התחייה הלאומית, העסיקו את הביקורת ועוררוה. אולם לא הרבה נעשה על דרך המחקר השיטתי והניטראלי, האחראי והמצמח. ביחוד דלה ידיעתנו על א מ נ ו ת ה מ ל י ם, ש"הסבא" השקיע בה כידוע את מיטב מרצו: על הקשרים שבין המלים לבין עצמו (הפואטיקה) ועל תולדות המלים (הטקסטולוגיה).

והמלאכה קשה במיוחד. הקאטיגוריות המקובלות של תורת הפרוזה אינן תופסות אלא שלד כללי בלבד. ומנדלי לא כתב סכמות. ניתוח לשוני מעלה אוצר מלים לשכבותיו. ומנדלי לא כתב מתוך מילונים. מנדלי האמיתי ממוקם אי-שם בתחום הגמיש והמורכב העובר מיסודות הלשון ליחידות המבנה והעולם הספרותי. ועל כך היינו רוצים לדעת יותר.

עבודתו של מנדלי על הנוסח העברי: דפים מן הארכיון

"הנוסח" המפורסם של אבי הפרוזה העברית החדשה לא ביום אחד נוצר ולא מקשה אחת ירד לעולם. מלבד הגרסאות שבד" פוס נשתמרו גם חלקים מכתב-ידו של המחבר, המאפשרים הצצה למעבדתו הספרותית והלשונית. לכבוד היובל הבאנו כאן דוגמא של פרק מ'קיצור מסעות בנימין השלישי' בשני שלבי העבודה על הנוסח העברי, כמוסבר בשולי הצילומים. כן העתקנו קטע קטן בארבע מקבילות: שני כתיבי-יד העב" ריים על מחיקותיהם (1896, 1910); מקורם היידי המודפס; ותרגומו המילולי לעברית מדוברת של ימינו (שהיא, אולי, קרובה יותר ליידיש משהייתה העברית של מנדלי עצמו). ניתוח מלא של הלקחים הספרותיים והלשוניים יובא עם פירסום החומר כולו. לפי שעה יוכל הקורא להשוות ולשפוט מהת- רשמותו הבלתי-אמצעית. נעיר אך הערות אחדות.

ספר זה היה אחרון הספרים הגדולים שחיבר מנדלי ביידיש וראשון בהם שתרגם לעברית. הנוסח הראשון צמוד יותר ליידיש; ואילו השני — "עברי" יותר, חלק וקצוב יותר — ויתר על פרטי תיאור שלא עלו יפה בתרגום.

מלבד ענייני סגנון יש שינויים חשובים בעולמה הספרותי של היצירה (אם כי בקטע שלפנינו הם ניכרים בפרטים בלבד). בנוסח העברי הראשון נמצאים גיבורינו במדבר ממש (ש).

32). כמו ביידיש, ואילו בנוסח האחרון הושמט הדבר. כן טושטשה ההאנשה הקיצונית של אלוהים (ש. 18—20). ביידיש מקבילים הסערה שבחוף והלך-הרוח של הגיבורים גם בדרך לשונית: עב קודר ("כמארע") יורד בשני התחומים (ש. 5 ו7). קשיי התרגום הביאו לפתרונות שונים (ומעניינים 1), אבל ביטלו את התקבולת. ה"פיפערנאטער" — תרגום מסורתי ל"שפיפון", זו מלה חזקה גם בנדירותה, גם בצליליה וגם בכוננתה לחיה בלתי-ידועה ואגדית; התרגום העברי נאלץ להביא במקומה שורה שלמה של חיות נוראות (ש. 35—36). גם ההמשך שבצילומים מצביע על תופעות מעניינות. מנוסח לנוסח נמחקו ביטויים ארמיים (במקביל לצמצום היסודות הסלאביים והעבריים שביידיש). הצילומים מראים שמדנה נסיונות ועוד שניים לתרגום הכותרת של פרק י"ג, שמקורה אידיומטי: "אויס כלה — וויטער א מויד י" (לא עוד כלה — שוב בתולה), והשינויים משתקפים גם בגוף הטקסט. בנוסח א, בשורה הפותחת במלים: "— חלילה לך י — אמר בנימין", מנסה המחבר ארבעה תרגומים לפתגם הנשמע ביידיש "עברי" כל-כך: "אז גאט העלפט א מענטשן העלפט ער אים אויך אויף א טאָרבע י" (כשאלהיים עוור לאדם, הוא עתור לו גם [להשיג] תרמיל). ולקראת סוף עמ' 66 (בנוסח ב) מתלבט סנדריל ב"פינות" הנקראות היום פשוט: "אחורה פנה י" ב. ה.

או קען האט בנ׳יין און סענדרעל׳ן שפעטער אביסיל מיט א צייט ארויסקעפיהרט אויף דער גאס איז שווער געווען זיין צונערקענען אזוי פארענדערט זענ׳ן זיין געביד געווארען: אפגעזאלט פון פארענט, א׳הן גערד א׳הן פאזת, ד׳יא אויגען פארררעהט, גאר נלעזערנע, אויף דעם שטערען קאלטע גרויסע טראפען שנינים, א נואלגען א הארע א׳יפן גאנצען פנים, א׳יינגענערעט, א׳יינגעהויקערט מיט א רראזש א׳יפער דעם גאנצען לייב און ארום זיין סאלדאטען, אויפן היסעל האט זיך אנגעקוקט א שווארצע פינצטערע הארע. א בליטץ האט מיט א סאל געלייכטעט דיא דאווע קוקפאניע, כאלר דארזיף האט א דונער געגעבען שרעקליך שטארק אז אלע זענ׳ן פארציטערט געווארען. עס האט זיך אויפגעהייבען א שטורפווינד, רעליך שטויב האבען זיך געטראגען זיין דיא רוחות, סתראפט אויפן ווען מיט, שטרויא, בלעטליך אי שטיקליך פאפיר, אלע אין א׳יינעם האבען געטאנצט עפ׳ים א מיטגענעם טאנץ און זיך געררעהט געררעהט אלץ אין דער הויך ארויף ארויף. . . דיא שטערעדע פונם פעלד איז געלויפט און ארויף מיט א געשריין און א רעווען זיין א פטאיע הונגעריגע וועלך וואלטען זיין נאכגעיאנט. עס האט געשטורעכט, געבליצט, געדרונערט גלייך זיין דער אויבערשטער איז שטארק אויפגעפראכט געווארען אויף דער זינדיגער ערד און אויף אלסרינג וואס דא געהט פיר, ער האט זיך אנגעחאפט פיים קאס, געבליצט מיט זײנע צאנדריגע אויגען, ער האלט און געשרינען, אי, אי! מיט זײן דוגערדיגען קול, עס האט צום לעצט א זעמיץ געטאן שווער א שרעקליכער דונער, פון היסעל האט אראפגעקאפעט זיין טרערען גרויסע טראפענס רענען, וואס אין זיין האבען זיך אויסגעטישט טראפען גנים שנינים און בלויטע טרעהרין פון אונזערע בירנע, אויסלייגליכע פארשוינען. . .

אך, בנ׳יין און סענדרעל האבען גאר גיט געוואוסט, אז ג׳ישט דווקא אין דער סדרך איז א סגנה צצרייען סהפס דיא ווילדע שלעך, אקעשען, פופעקאטערען און חיות רעות וואס דארט, גאר דא אין דיא סקומות, דא איז ערשט דיא גרעסטע סגנה זענע צייט ווען אונזערע פארשוינען האבען געוואנדערעט אין געווען דיא שווערע, פינצטערע בייטערע צייט — דיא צייט, ווען אין יוד האט געזוכט צו רעבראפען דעם אנדערען און זיין א ליב אין זיין גארע געלויבער האט אויף ער, געלויבער צוהאפען דעם געפאפאראטען אהער און א׳יהם אפגעגעבן פאר א פויסענע, א גרין פאר זײנע, אדרע פאר יענעס קיגער! אך, אונזערע פארשוינען געביד האבען נישט געוואוסט, אז זיין געפינען זיך שוין פאקי אין דער סדרך צווישן ווילדע געשעפעניש אי חיות רעות. און דיא צוויי שיינע, בשרה יודען זענ׳ן גאר פופעקאטערען!

* נוסח זה, מלבד הפיסוק, וזה כמעט לנוסח היידי האחרון, המלה "דראזש" שמקורה סלאבי, הוחלפה במלה הרגילה יותר "ציטער" והוכנסו כמה גנדרות מחלקות את הקטע למשפטים אחדים.
ה ע ר ה ל ש ' 29 — 30 : וזוהי פאראפראזה של תרגום מחורו של פסוקי חתלים, שתרגם מגדלי. התרגום המחורו מופיע ביידיש עמר" דים אודים קודם לכן. וזו לשונו: "זוי א לייב אין זיין גארע לויערט אויך ער, לויערט צו כאפן דעם ארמען אהער". בפאראפראזה הוחלף ההווה בעבר ו"העני" ב"חסר-הפאספורט", בביטוי רוסי, שיש לו קונור- טאציות של "נע-ונד, חסר-בית, חסר-מולדת", ביידיש גועד לו גם אפקס סגנוני מיוחד ומגמיד (סלאביזם).

כאשר הוציאו את בנימין ואת סנדריל זמן קצר לאחר סוף אל הרחוב, קשה היה להכירם, כל כך נשתנו (געביד), מגולחים מלפנים, בלי זקנים, בלי פיאות, העיניים מסובבות, ממש זגוניות, על המצח טיפות זיעה גדולות וקרות, ענן — עב [שחרה]. 5
על כל הפנים, מכורבלים, מגובנים ורטט [עובר] בכל גופם, ומסביבם חיילים, בשמים [קרב ו]זיד עב שחור וחשוך. ברק האיר בבתי-אחת את החבורה הזאת, מיד לאחר-מכן הרעים רבם בחזקה נוראה עד שרטט אחז את כולם, התרוממה 10
רוח סערה, גלגלי אבק נישאו כמו רוחות [=שמים], חטפו עמם בדרך דומן, קש, עלים ופיסות-נייר, כולם ביחד רקדו מין ריקוד משוגע והסתובבו הלוך והסתובב במרום מעלה מעלה. . . 15
וביללה כאילו להק זאבים רעבים רודפים אחריו, סערה סערה, ברקים הבריקו, רעמים רעמו, כאילו העליון התרגז מאוד על האדמה החוטאת ועל כל המתרחש כאן, הוא תפס את עצמו בראשו [בתדהמה ובחרטה] הבריק בעיניו הזועמות, הלם וצעק 'אי, אי' 20
בקולו הרועם, לבסוף הכה רעם נורא מכה משונה, מן השמים טפטפו כדמות טיפות-גשם גדולות, שהתערבבו בהן טיפות זיעת הסבל ודמעות הדם של ברנשינו האומללים, העלובים . . .

אח [אבו], בנימין וסנדריל כלל לא ידעו, שלא דווקא במדבר יש סכנה לתייר מחמת הנחשים הפראיים 25
השרצים, הפירנוטרים [=השפיפונים] וחיוס רעות אמו אלא כאן, במקומות האלה, כאן רק מתחילה הסכנה וה ביות ו הזמן ההוא שבו נדדו ברנשינו היה זמן מה חשוך וקשה — זמן שבו יהודי אחד ניסה (למשל ולספי את השני ר'
כאריה במאורתו יארוב גם הוא, יארוב לחטוף את חסר-הפאספורט 30
ולמסור אותו כ"נתפס", קרבן לבניו או לבני זולתו! אה, ברנשינו (געביד) לא ידעו, שהם כבר באמת נמצאים במדבר בין בריות פראיות וחיות רעות, ושני היהודים הכשרים והחיים 35
אינם אלא פירנוטרים!

* תרגום זה כוונתו אחת: למסור את משמעות המלים של המקור, ככל האפשר מילולית. השורות מקבילות ככל הניתן לשורות של היידיש. ואילו המספרים מציינים את השורות המקבילות שבנוסח העברי. בסוגריים מרובעים — מוסדות המתרגם להבהרת משמעות של המקור; בסוגריים עגולים — מוסדות מלים במקור שאינן ניתנות לתרגום או אינן משהות במשפט העברי.

העתק כתב-היד של הנוסח העברי הראשון (תרנ"ז)

העתק טיוטת הנוסח העברי השני (תר"ץ)

כשהוציאו לאחר כן את בנימין וסענדעריל החוצה
 היה קשה להכירם, כל כך נשתנו פניהם העלובים
 האלה: ^(פניו) הראש מגולח
 מגולח ראש פפאת פניו, אין זקן ואין פאות,
 קמות, ^{קר מבטן} המצח
 העינים ~~תענות~~ ^{זכוכת} ~~זכוכת~~ ^{עין} הזכוכית וספות
 טפות עליו, טפות גדולות וקרות ועל פניהם
 גדולות של זעה ~~קרה עליו~~ ~~עין~~ ~~פניו~~ ~~של~~ ~~עצרת~~ 5
 צלמות ^{הם} / ~~כפופים~~ ~~סחופים~~ ומשתוחחים ומרעידים
~~על פניהם~~ / התקדרו
 וסביבם אנשי חיל מזוינים. השמים ~~החכסו~~ בעבים,
 ומחוך ענן וערפל יצא ברק והאיר אורחת אדם זו ~~פמאם~~
 הברק רעם, קול ^(קול)
 הרעים קול רעם / חזק מאד ויחרד כל איש בעבו. והנה
 מעלה עמודי ~~התנשאים~~ ~~עוזבים~~
 10 רוח סערה באה, תמרות אבק ~~מתגלגלים~~ ~~ועוזבים~~
 ומרקדים / ~~ועוזבים~~ ~~העמודים~~ ~~מתנשאים~~
~~ומשפכים~~ ~~להלכה~~ ~~זמרקדים~~ ~~כשעירים~~ ~~אומשכים~~ אחריהם
 ועלים יחד
 מוך וקש וכל הבא להם בדרך, כלם ~~מרקדים~~ ~~מתגלגלים~~
~~ומרקדים~~ ~~יוצאים~~ במחול משונה כמשתגעים ומתגלגלים
 ועולים למעלה למעלה... נבוכו עדרי בקר ~~הם~~
 15 רצים ^(ושבים) משדה מרעיתם וגועים תמרורים, כאלו עדת
 זאבים רעבים רודפים אחריהם, ויהי קולות וברקים
 וסער גדול כאלו חרה אף ה' בארץ החוטאת ~~הבנים~~
 על כל הנעשה בתוכה אל עליון ידו על
 אל עמו בתוכה לא יוכל הנה יגזו את ראשו, מעיניו
 לפידים יהלכו, זהו הוי! שאוג ישאג בקולו גורא
 ובאחרונה הרעים בכוח
 20 ומתאם קול רעם בגלגל איום מאד ונספי גשם ~~דמעות~~
 כרטיס / נופלות זעה
 יורדים משמים ~~דמעות~~, ובהם ~~נספו~~ טפות זעה ~~נספי~~
 1) ת
 1) דמעו, ידידינו העשוקים והאומללים האלה.
 אוי, לא ידע בנימין וסענדעריל, כי לא במדבר
 לבד סכנה היא להולכי דרכים מפני נחש שרף ועקרב
 25 ושפיפון וחיות רעות שם, אלא גם פה במקומות האלה
 הסכנה גדולה מאד!
 יצאו לדך
 הימים, שידידינו אפרו לילך למסע, היו ימי חושך
 ורעים, ימים שהיהודי בקש את נפש יהודי אחיהו ~~הוא~~
 יארום במסתר כאריה בספה
 יהודי
 30 יארום לחטוף יהודי עובר או הלך בלי תעודה
 ולתת אותו כופר נפשות
 נפשות
^(זה קרבן בניו או בניו) ~~בנד~~ 7
 ולמסרו לעבודת הצבא ~~בעד בניו~~ ביתו או בית אחריים.
 לעבודת הצבא ^{הם} / עתה
 אוי, לא ידע נוסעיו, כי ^{הנה} זה נמצאים במדבר
 וישאג, שפיפון עלי אורח
 במקום תנים ופריצי חיות, ואלה שני היהודים הכשרים
 35 ~~המה~~ ~~להם~~ נחשים צפעוניים הם
 שפיפונים ~~המה~~ להם!

כשהוציאו לאחר 190 את בנימין וסענדעריל ^(מן הבית)
 היה קשה להכירם, כל כך נשתנו ^(פניהם)
 הראש מגולח, אין זקן ואין פאות,
^(ונונה משונה להן)
 העינים קמות ~~עין~~ ~~עין~~ ~~עין~~ הזכוכית, המצח טפות=
 5 טפות זעה עליו, טפות גדולות וקרות, ועל פניהם
 צלמות, הם כפופים ומשתוחחים, מודעועים ומרעידים,
 וסביבם אנשיחיל מזוינים. השמים התקדרו בעבים,
 ומחוך חושך ענן וערפל יצא ברק והאיר ~~אורחת אדם זו~~
 ואחר הברק רעם, קול חזק מאד, ~~זכוכת~~ ~~עין~~ והנה
 10 רוח סערה באה, מעלה עמודי אבק ומרקדים
 כשעירים, והעמודים מתנשאים ומושכים אחריהם
 מוך וקש וכל הבא להם בדרך, כלם יחד
 יוצאים במחול משונה כמשתגעים ומתגלגלים
 ועולים למעלה למעלה... נבוכו עדרי בקר,
 15 רצים ושבבים משדה מרעיתם וגועים תמרורים, כאלו
 עדת זאבים רעבים רודפים אחריהם. ~~יהי קולות וברקים~~
 וסער גדול, תרה ^(אל עליון) בארץ החוטאת ואף ^(וחמתו)
 על כל הנעשה בתוכה. ~~הנה אל עליון ידו על~~ ~~הבנים~~
 מעיניו לפידים יהלכו, ~~הוא~~ שאוג ישאג בקול גורא,
 20 ובאחרונה הרעים בכח — ונספי גשם ^(נספי) / ~~דמעות~~
 שמים נספו, ~~בהם~~ ~~יהודי~~ ~~טפות~~ זעה ודמעת תיירינו
 העשוקים ~~האומללים~~ האלה,
 אוי, לא ידע בנימין ~~והענדעריל~~ ~~בי~~ שלא במדבר
 25 לבד סכנה היא להולכי דרכים מפני נחש שרף ועקרב
 ושפיפון וחיות רעות שם, אלא גם פה במקומות
 אתנו פה!
 הישוב ~~הסכנה~~ ~~גדולה~~ ~~מאד~~
 הימים, שתיירינו יצאו לדרך, היו ימי חושך
 ורעים, ימים שהיהודי בקש את נפש יהודי אחיהו —
 30 יארום במסתר כאריה בספה,
 יארום לחטף עני,
 לחטוף יהודי בלא תעודה ולתת אותו כופר נפשות
 ביתו או נפשות אחריים, לעבודת הצבא. אוי, לא ידעו
 תיירינו, כי מקום זה, שהם מצויים בו,
~~ישפכים~~ ~~י~~ ~~ענה~~ ~~הנה~~ ~~הם~~ ~~נמצאים~~ ~~הם~~ ~~במדבר~~
 מקום תנים ופריצי חיות הוא,
 35 ~~במקום תנים~~ ~~והרע~~ ~~חיות~~, ואלה שני היהודים הכשרים
 — שפיפון עלי אורח, נחש שרף ועקרב ~~מת~~ להם!

הנהיגו אותם בן אדם... אחרת... וכו'...
אחרת... וכו'...
אחרת... וכו'...

ואחרי כן... וכו'...
ואחרי כן... וכו'...

17

הנהיגו אותם בן אדם... וכו'...

ואחרי כן... וכו'...

ואחרי כן... וכו'...
ואחרי כן... וכו'...
ואחרי כן... וכו'...

ואחרי כן... וכו'...
ואחרי כן... וכו'...

ואחרי כן... וכו'...
ואחרי כן... וכו'...

ואחרי כן... וכו'...
ואחרי כן... וכו'...

ואחרי כן... וכו'...
ואחרי כן... וכו'...

ואחרי כן... וכו'...
ואחרי כן... וכו'...

ואחרי כן... וכו'...
ואחרי כן... וכו'...

למעלה למעלה... נבוכו עדרי בקר, רצים ושבים בשדה, מרעיהם ונועים המרורים,
 כאלו עדה זאבים רעים רודפים אתריהם. והיו קולות צבקות ויחור גדול ¹⁰⁹⁶
 חרה בארץ החוטאת ואפו על כל הנעשה בתוכה. ¹⁰⁹⁷
 מעניו לפינים הלכו. שאנו ישא בקול נורא, ובאחרונה הרעים בבה -
 ינמצי נשם, ¹⁰⁹⁸ המעה שמים נטפו, ¹⁰⁹⁹ טפה זעה ודמעה היירינו
 העשקים ¹¹⁰⁰ ~~העשקים והחיות והחיות~~
 אוי, לא ידע בנימין, ~~לא~~ במדברגלכר סכנה ¹¹⁰¹ להולכי דרכים
 מפני נהש ישף ועקרב ושפיפין וחיות רעות ישם. אלא גם ~~הוא~~ במקומות הישוב
~~החיים~~ ¹¹⁰² החיים, שתירינו יצאו לדרך, היו ימי חושך ורעים, ימים שהיהודי כקש את
 נפשו יהודי אחדו -

יארב במסכה בארזה בסכה,
 יארב לחטוף עני,

לחטוף יהודי בלא העודה ולהת אותו כופר נפשות ביתו או נפשות אחרים, לעבורה
 העבא, אוי, לא ידעו ¹¹⁰³ ~~האנשים~~ ¹¹⁰⁴ ~~האנשים~~ ¹¹⁰⁵ ~~האנשים~~ ¹¹⁰⁶ ~~האנשים~~ ¹¹⁰⁷ ~~האנשים~~ ¹¹⁰⁸ ~~האנשים~~ ¹¹⁰⁹ ~~האנשים~~ ¹¹¹⁰ ~~האנשים~~
 האנשים ¹¹¹¹ ~~האנשים~~ ¹¹¹² ~~האנשים~~ ¹¹¹³ ~~האנשים~~ ¹¹¹⁴ ~~האנשים~~ ¹¹¹⁵ ~~האנשים~~ ¹¹¹⁶ ~~האנשים~~ ¹¹¹⁷ ~~האנשים~~ ¹¹¹⁸ ~~האנשים~~ ¹¹¹⁹ ~~האנשים~~ ¹¹²⁰ ~~האנשים~~

Handwritten notes:
 כח הלקחה מה אל עה
 מניעתה ל...
 ע'קבי בקובת הקבא היו תשיבוי

הכספים ¹¹²¹ ~~הכספים~~ ¹¹²² ~~הכספים~~ ¹¹²³ ~~הכספים~~ ¹¹²⁴ ~~הכספים~~ ¹¹²⁵ ~~הכספים~~ ¹¹²⁶ ~~הכספים~~ ¹¹²⁷ ~~הכספים~~ ¹¹²⁸ ~~הכספים~~ ¹¹²⁹ ~~הכספים~~ ¹¹³⁰ ~~הכספים~~
 וזו שהיו בה, ¹¹³¹ ~~הכספים~~ ¹¹³² ~~הכספים~~ ¹¹³³ ~~הכספים~~ ¹¹³⁴ ~~הכספים~~ ¹¹³⁵ ~~הכספים~~ ¹¹³⁶ ~~הכספים~~ ¹¹³⁷ ~~הכספים~~ ¹¹³⁸ ~~הכספים~~ ¹¹³⁹ ~~הכספים~~ ¹¹⁴⁰ ~~הכספים~~
 לא ידעו ולא הבינו מה דורשים ¹¹⁴¹ ~~הכספים~~ ¹¹⁴² ~~הכספים~~ ¹¹⁴³ ~~הכספים~~ ¹¹⁴⁴ ~~הכספים~~ ¹¹⁴⁵ ~~הכספים~~ ¹¹⁴⁶ ~~הכספים~~ ¹¹⁴⁷ ~~הכספים~~ ¹¹⁴⁸ ~~הכספים~~ ¹¹⁴⁹ ~~הכספים~~ ¹¹⁵⁰ ~~הכספים~~
 ביחדבניהם, גם לשונם ומנהגיהם וכל הדברים שנצטוו לעשותם. עלובה גלפא של
 אנשי ¹¹⁵¹ ~~הכספים~~ ¹¹⁵² ~~הכספים~~ ¹¹⁵³ ~~הכספים~~ ¹¹⁵⁴ ~~הכספים~~ ¹¹⁵⁵ ~~הכספים~~ ¹¹⁵⁶ ~~הכספים~~ ¹¹⁵⁷ ~~הכספים~~ ¹¹⁵⁸ ~~הכספים~~ ¹¹⁵⁹ ~~הכספים~~ ¹¹⁶⁰ ~~הכספים~~
 בראשם ¹¹⁶¹ ~~הכספים~~ ¹¹⁶² ~~הכספים~~ ¹¹⁶³ ~~הכספים~~ ¹¹⁶⁴ ~~הכספים~~ ¹¹⁶⁵ ~~הכספים~~ ¹¹⁶⁶ ~~הכספים~~ ¹¹⁶⁷ ~~הכספים~~ ¹¹⁶⁸ ~~הכספים~~ ¹¹⁶⁹ ~~הכספים~~ ¹¹⁷⁰ ~~הכספים~~
 בלבו, ¹¹⁷¹ ~~הכספים~~ ¹¹⁷² ~~הכספים~~ ¹¹⁷³ ~~הכספים~~ ¹¹⁷⁴ ~~הכספים~~ ¹¹⁷⁵ ~~הכספים~~ ¹¹⁷⁶ ~~הכספים~~ ¹¹⁷⁷ ~~הכספים~~ ¹¹⁷⁸ ~~הכספים~~ ¹¹⁷⁹ ~~הכספים~~ ¹¹⁸⁰ ~~הכספים~~
 חיל ומשחיקים עליהם, מחקים אותם ומראים בפרהסיא, שהם ומעשיהם הכל הכל.
 אוי לו לקנהדרהונה, כליוויין זה, שנפל בידים ¹¹⁸¹ ~~הכספים~~ ¹¹⁸² ~~הכספים~~ ¹¹⁸³ ~~הכספים~~ ¹¹⁸⁴ ~~הכספים~~ ¹¹⁸⁵ ~~הכספים~~ ¹¹⁸⁶ ~~הכספים~~ ¹¹⁸⁷ ~~הכספים~~ ¹¹⁸⁸ ~~הכספים~~ ¹¹⁸⁹ ~~הכספים~~ ¹¹⁹⁰ ~~הכספים~~
 כמנרפה כיד גבר, שמסך את הכירה ושופת הקדרה, שלא כדרכו. בשעת למוד
 הנכספי מלחמה היו בתניבים האלה עושים בידיהם ורגליהם מעשים משונים, ¹¹⁹¹ ~~הכספים~~ ¹¹⁹² ~~הכספים~~ ¹¹⁹³ ~~הכספים~~ ¹¹⁹⁴ ~~הכספים~~ ¹¹⁹⁵ ~~הכספים~~ ¹¹⁹⁶ ~~הכספים~~ ¹¹⁹⁷ ~~הכספים~~ ¹¹⁹⁸ ~~הכספים~~ ¹¹⁹⁹ ~~הכספים~~ ¹²⁰⁰ ~~הכספים~~

לירי ניוחך. וזה מובן כמילא, שמכוח ומהלכות בשום או באגרוף היו מקבלים עד בלי די, אבל כלום יש צרה בעולם, שברוב הימים לא יהיו רמורים בה ~~שלא בני אדם כלבר, אלא אפילו שאר מיני בעלי-החיים~~ מי לנו ~~הוא מהלמד~~ אף על פי כן כשצדין ומושיבין ~~אף על פי כן כשצדין ומושיבין~~ (בהודך כלוב הוא מהלמד) מעט מעט, ואוכלם מן הזרעונים בכל פה, מפוזר ~~ומירות~~, כאלו העולם כלו עם נניו ויעריו ושדותיו ~~בר' טפחים של כלוב הצר~~. סגנד'ריל חביבנו התחיל מתלמד מיום בעמדתו החדשה. היה נוהג דעתו על דרכי למודם של בני-החיל, מסתכל בהם בעינא פקיהא ומשהדל ~~אף על פי כן לעשות~~ אף הוא כל מעשיהם על פי דרכו. אשרי עין ראהה את סגנד'ריל ~~הוא חוזר~~ למורו ומתחנך בינו לבין עצמו בתכסיסי-מלחמה: מתהתח בכל קומתו, מנביח ראשו למעלה, ומנפח למתותיו כנבזר, מרים פעמו רגליו, יגוד עקב ופוסע והולך מעדנות כמו ברבור, הולך אל ימין וסובב אל שמאל ~~עד שלבסוף רגליו מתלבטות והוא נופל~~, וכנגד זה בנימין, לו היה קשה מאד להתרגל כרבי ~~הוא נופל~~, היה כמבעו אהר ממיני העופות ~~בשם עופות-נורדים, שדרכם~~ אחר-עוף שמה שנה ~~להשתדל~~ ולהשתקע שמה כל ימות הנשמי-העוף ~~מפני~~ ~~הוא~~ עו, עד ~~הוא~~ אורו ~~אורה~~ שעה בתוך הכלוב חיוו אינם חיים, אינו אוכל ואינו שותה, ימתרפק על הכתלים ומבקש לו פתח להמלט על נפשו. הנסיעה לשם - למקומות הרחוקים, שנקלטה במוחו של בנימין ~~שביילה עזב את אשה ובניו~~, ו ~~לא נתגה~~ כמעט רגע; היתה מנקרת כיתוש במוחו, מנהמת בתוכו, ואומרת: לך-לך, בנימין, לך-לך! -

פין כך ~~וכך~~ ימות-הנשמים עברו, ובנימין שרוי בצער, נאגה ומתאבל

~~כשהיה סגנד'ריל מתחנך בתכסיסי מלחמה בינו לבין עצמו, בא אליו בנימין ופתח ואמר לו כך:~~
 - בחיך, סגנד'ריל, ~~היניק שוטה~~ אהר, משחק ועושה מעשה נערות כילד פרא. ואני שואל אותך, מה בצע לנו ~~מה יהיה כסופנו?~~ זכור ~~הוא~~ סגנד'ריל, שבעל אשה אהר, ברוך-השם, ~~הוא~~ - שיהודי אהר, ולמה זה אתה מפנה לכך למיני דברים האלו, עוסק בהם בהתמדה גדולה והוגה בהם יומם וליל? למאי נפקא מינה אם ~~מינה~~ פונה ברגל - שמאלית היא או ימנית, בכמו שהם מרקדקים בה, וכי לא היינו הך?
 - כלום אני יודע? -- החזור לו סגנד'ריל - אומרים: פנה כך, יהא כך. ~~אכזה לך~~

